

СТРАЖИЛОВО

ЛИСТ ЗА ЗАБАВУ, ПОУКУ И КЊИЖЕВНОСТ

ВЛАСНИК И УРЕДНИК ЈОВАН ГРЧИЋ.

БРОЈ 45.

У НОВОМ САДУ 6. НОВЕМБРА 1886.

ГОД. II.

УЗ ШАРКИЈУ.

азболе се Челебија Јова
Тешком бољом од незнатих јада.
Више њега остарела мајка
Сузе рони а кроз плач говори:
„Сине Јово, мајкин Челебијо,
Писам ли ти говорила често,
Да не идеш у пјану механу!
У механи крчмарица млада
Донеће ти вина и ракије,
Нацедиће биља свакојака,
Опиће те, завеће те, Јово!“
Болат Јово мајци одговара:
„Прођ' се, мајко, вина и ракије,
Опише ме оне очи чарне,

Карловици 27. октобра 1886.

Занесе ме оно лице бело!
Ја каква је, моја мила мајко,
Кад пошета низ танке чардаке,
Да ми ђогу помамна прихвати:
На грлу јој сићани ђердани;
Како који ђердан позвецкује,
Тако моје срце одјекује!
Кад погледа оним оком чарним,
У грудма ми срце сапалила:
Сагори ми токе на прсима,
Из руке ми испале шаркија,
Немам када уставити ђога,
Већ са њега на земљицу скачем,
Она мени на десницу руку!“

Д. Ј. И.

ЉУБИЧИЦА И ДЕВОЈЧИЦА.

Љубичица мирисала:
Узабери ме.
Девојчица шапутала:
Момче, љуби ме.

И ја узбрах љубичицу,
Закитих се њом;
И одведох девојчицу
Белом двору свом.

Увину ми љубичица,
Неста мириса;
Али оста девојчица,
Да је љубим ја.

Н. Ђорић.

ВИДИШ ОБЛАК...

Видиш облак, како небом јури,
Где, потоком како талас жури;
Младо доба бурно тече тако!...
И док тренеш, младост већ се гаси,
А ти гленеш: шта би?... а сад шта си?!...
Немаш суза, баш и да би плак'о!

Жеље, наде, све што ти је мило,
На развали жића т' оставило,
Још ти спомен друга изаћала!...
Иди раци, свет те не уише
Што б' увелак, где цвеће мирише!
Иди, кад ти младост прецветала!

Ја бар младост животом називам,
Кроз те вале ја тонем и пливам,
Док колена једном не заклеца ;
Што је дотле, то је мени стига,
Од тад живот, то је стара књига,
Стара књига, с ком играју деца! . . .

Београд.

Б. Ђ. Пушић.

МИЈА БРОДАР.

П Р И П О В Е Т К А И З Б А Н А Т А .

НАПИСАО МИЛУТИН ЈАКШИЋ

(Наставак.)

У очи црквене скупштине.

Кнез сеоски, Ива Вармеђаш, упутио се великим сокаком. Ишао је према варошкој кући.

То вам је човек осредње величине, смеђе косе, зелених очију, носа повећег и мало рапава лица. Оде-ло му је долама и чакшире од плавичасте чоје. Носи сребрне токе. Шенир носи са малим ободом, више на мађарски.

Ива је човек имућан. Има до две сесије земље, има лену марву а сигурно и готова новца, јер откуд би толико трошио.

Већ дваред узастопце биран је за кнеза. Ове године ће да му истече друга кнежевина. Колико је он за то време награбио, о томе су разио мислили Сумраковчани, који су у опште мислили.

Идући путем мислио је кнез о сутрашњој црквеној скупштини. Решаваће се о поповској плати. Он ће бити за то, да се плата по новом издаје. Тиме ће да задобије попове за себе, а кад се већ стане купити парохијал, онда су већ у његовим рукама. Но осим тога удесио је он још два предлога. Он ће предложити, да се зида нова школа, а поп-Стеву ће наговорити, да иште стан, јер парохијалне куће није било у Сумраковцу. Он ће потпомагати поп-Стеву. Школу ће зидати политична општина, а парохијалну кућу нека зида црквена. Те предлоге изнели су додуше већ једаред млади поп-Милош и учитељ, ал ми је он онда из пркоса противан био. Али је и био луд. Та то је врло лепо зидати о општинском трошку. Ту се даје нарадити. Зидали су пре неког времена варошку кућу, па красота!

У тим мислима прешао је кнез варошку кућу и стао је на врата поп-Стевине куће. С попом се одувек пазил, само му је поп-Милош мало у носу.

Поп-Стевина кућа била је лепа, јер је попа имућан човек. Двориште му је удешено као по богатим кућама у вароши.

Кнез уђе унутра и ступи у предњу собу.

У соби је седио поп-Стева, поп-Милош Путников

и окружни комесар. Седили су, па су после подне пили хладно вино.

Кнез назове Бога, а поп Стева, као домаћин, врло га усрдно прими и понуди му своју столицу, а сам се посади на други крај стола.

Поп-Стева је био дежмекаст, дебео човек, са малим очима, дебелим вратом и црвеним појасом; поп-Милош је био висок, слаб, са бледим обичним лицем; а комесар је био и висок и дебео са незграпним удовима телесним. Највећма је одударало лице, које се није могло видети сваки дан. Било је крупно са зараслим носом и ушима. Ове последње биле су прилично разгранате. Очи су му биле граорасте и чиниле су чудноват утисак на човека. Кожа око њих била је набрана, ваљда, што је много жмиркао и намигивао. По рукама и претима био је космат — чак су му из носа и из ушију маље вириле. Обрве му нису биле положене, већ су расле у висину као цбуње.

По народности и вероисповести тешко је рећи, шта је. Отац му је био Чех а мати Словакиња. Из тога брака изишао је затуцан Мађар, као што је сам о себи говорио да је. Био је крштен у римској цркви, па се после покрестио за калвина, а је ли се по томе још који пут покрштавао, не зна ни сам. Говорио је готово све језике, што се у нашој држави говоре, али ни једнога није добро знао. Народност, веру и језик исповедао је државни, а строго узевши није имао ни првог, ни другог, ни трећег. Био је то прави Австроугрин.

Својом мешавином често се хвалио и сравњивао се са спахијом, који је по пореклу био Влах и Буњевац, по образовању Немац, а по политичном уверењу и језику Мађар.

Кад је кнез ушао у собу, баш се сва тројица грботом смејала. Комесар је баш нешто врло смешно приповедао.

„Да, тако је то, illustrissimi!“ орио се његов гро-морни глас, а попови се опет смејали.

Комесар је доказивао мало час, да мађарски је-

вик има доста сличности са латинским, шта више слабо и има разлике. И он је некад свршио три „гимназијума“, ал онда су три више вредила, него сад шест.

Комесар је на то са неким особитим поносом погледао у младога попу, кога је држао за ученијег; у пола је зажмурио, насмешио се са самопоуздањем, па како се попа све једнако смејао, почео је муцати неке латинске речи; али како му ниједна клета пословица тога класичнога народа не паде на памет, поташе младога попу незграпно по раменима, па са оним истим изразом на лицу рече: „Да, тако је то, *illustrissimi!*“ Том титулом хтео је доказати, да заиста разуме латински. Иначе је он и старог и младог попу титулисао са „рано моја.“

Поп-Милош га је увек пецкао, и поносити комесар тешко би му то био опростио; али пред духовним очима увек су му лебдили као неки надземни идејали: рампаш, комовица и шљивовица поп-Стевина. То га је одушевљавало на стрпљење, те је све за шалу примао.

Поп-Милош рече у шали: „Ја не знам мађарски, па...“

„Па учите, рано моја“, упаде му у реч комесар, „ви сте још млада.“

„Можда ћу га и научити“, одговори поп-Милош смејући се, „ал како га још не знам, не могу пресудити, је ли то језик мек, је ли по благогласију налик на латински, ал се добро сећам, како је говорио мој стари директор Јова. Знао је тај латински, као сви римски књижевници и песници заједно, а и мађарски није мање знао, него што зна господин комесар латински (ту се комесар насмеши и направи врло глупо лице.) Ево овако је успоређивао разне језике; кад ко говори латински, чини ти се, млеко му тече из уста, кад говори немачки, изгледа, као кад се окреће точак без наплотака, а мађарски, као да пањеве изваљује из уста.“

„Ха ха, ха!“ смејао се пуста-комесар тако јако, да се чак петао у авлији поплашио и закокотао.

„Ха, ха, ха, тај ваш професор бил' тако велик обешенак, как' ви, рано. И ми смо, изе, имали један професор,“ поче комесар једнако силом смејући се... но поп Милош прекиде комесара, понудивши га, да попију с кнезом по једну чашу вина, јер је већ напред знао, да ће комесар приповедати своју стару приповетку: „како је имал један професор, који није имал ни једну браду, па је долазил у школу пијан, па они, дјаци, се ухвате у коло, па играју око њега, а он се смеје и суче бркове.“

Комесар се једнако силом пријатно смешио, али лице му је изгледало поред свег тог доста кисело. Он се диже да иде.

Поп-Стева га је задржавао. Незадовољне погледе бацао је на поп-Милоша, а у себи се једио, што је овај тако лакомислен, те вређа човека, који му може бити на руци.

Комесар је пошао, али је ошет застао, да прво на тенане запали лулу и попије још једну чашу доброг попиног вина. Затим се ругује са домаћином и са осталима, затресе им сваком јуначки руку, поклони се па пође.

Пона Стева га испрати и замоли га у авлији, да оде солгабирову и да му говори за онај њихов посао. (Ту је поп-Стева мислио државну припомоћ, јер Сумраковачка парохија била је доста слаба.)

Комесар диже главу, мете прст на чело, као да нешто крупно мисли, па погледа поп-Стеву са неке висине.

„А, ви добра хазафи, кажем њему све. Он мој пријатељ, све ме слуша, штогод оћем.“

Попа понизно климне главом, а комесар оде у крупним кораџима. Корачао је, а чинило му се, да се земља гиба под његовим ногама.

И поп-Милош је отишао, а поп-Стева се разговарао са кнезом о сутрашњој скупштини.

„Какво је расположење у селу? Хоћемо ли у скупштини продрти?“ запита попа са сумњивим погледом кнеза.

„Та оно, има их доста незадовољних,“ одговори кнез, „али ти већином нису скупштинари; гледаћемо, да лепим обрлатимо коловође, само да ћуте. Али баш ако и рекне когод што противно, надгласаћемо их. Све ћемо учинити, да дођете до свога, као што је и право. Доста сте се патили и таворили. Ви нас, касти, поштено служите, па треба и ми поштено да вас плаћамо.“

„Тако и треба, кнеже.“

Попа и кнез куцнуше се.

„Него, знате шта још,“ настави кнез. „Ја сам нешто мислио, да вам сазидамо парохијалну кућу и да зидамо нову школу. Увиђам и ја, да је поп-Милош имао право, кад је оно преклане то предлагао. Баш ми ономад вели нотарош: и ја бих рек'о, Иво, да би требало зидати нову школу и парохијалну кућу. Видиш, сва се места око нас дижу, само наше село хоће да остане најружније. Треба људима показати пример, па зидати лепе куће. Треба село полепшавати. Тако је, рекоше сви, што се ту десеше, и ми поглавари закључимо, да се зида школа и парохијална кућа.“

Попи нешто севне кроз главу, а лице му се засветли од радости. У ту кућу ће сместити капетана, за кога ће удати своју кћер, јер парохијални дом припада старијем пароху.

„Из уста си ми отео, кнеже. Колико сам ја о томе мислио, а и говорио сам, да подигнемо парохијални дом, па макар и школу,“ и попа потапше кнеза умиљато по рамених.

Попа и кнезу било је срце на мери. Једнако су желели, да сутрашње предлоге прими скупштина. Са тим жељама пошао је кнез кући, али је свратио мало у крчму, да се састане са ваљаним друштвом, а попа је остао, да рачуна, колико му бира дугују његови парохијани.

О црквеној скупштини.

Школа у Сумраковцу је повећа соба или, што би се у великом свету рекло, дворана, ониска, непатосана, са несарамерно малим прозорчићима и великом земљаном пећи. С једне стране било је нових скамија, с друге пак стране бијаху наређане клупе, на којима су седели букварци, који нису писали на пропису, а ако су имали што на табли писати, наслонили би своју таблу на колена, сасвим по дијогенски. Међу скамијама накупило се са ногу дечијих дубоко блато Сумраковачко, и то је била права згода за учитеља. Ако се у читанци спомињали брегови, учитељ би, пошто ско Сумраковца није било брегова, на томе блату показивао очигледну слику њихову.

У тој соби сисала су деца сооска, којих је било до близу пет стотина, слатки сок просвете у облику благодатног гласања, букварења и псалтирења.

До овог последњег степена, т. ј. до псалтира, ретко се које дете успињало. Тако високо дизали се само представници сеоске аристократије, која је имала при васпитању своје деце на уму у првом реду општинску каријеру, јер срамота је бити општинарем, а у комшилук ићи на питати, како се пише ђ, или ч. Тежња оних мањих и сиромашнијих није ишла тако далеко: нека му зна дете на меницу или обвезницу потписати име, да му поред имена не међу крет, као, Боже опрости, поред мртваца.

Сеоски лекар чудно се, како се у загушном ваздуху не поболе сва деца. Соба запитвена, пуна влаге, а деца се начичкала у скамијама, и још деца по голој земљи и око пећке. Но он се чудно, што није знао, како се школа похађа. Са тим је отприлике овако стојало:

У почетку школске године пође у школу десет, петнаест деце. То су имућна и отмена деца, која школски одмор код куће у игри проводе, јер немају никаква посла, и једва чекају, да се отпочне школа.

Кад се сврши берба винограда и кукуруза, кад се свезе кукурузовина и посеје жито, почне и маса сеоске деце мислити на школу. Чим је почела ми-

слити, школа се већ напунила. Сваки дан десеторо нове деце, па седају и по голој земљи. У то време изостану опет до пролећа отменија деца, да не би у школи на њих прешла каква заразна бољетица. Друга деца изостају, што се кољу свиње, трећа, што се меси хлеб, четврта су отишла с бабом у суседну варошицу, а пета, што су школу већ толико пута оплакали а нежни родитељи увидели да им дете није за школу, тврде је главе.

Међутим оној деци, што су већ две недеље седла на влажној земљи, додијала је школа, па остану за увек код куће, а њихова упражњена места заузимају други босоноги синчићи просвете. У то се приближи пролеће, кад је хлеб најскупљи, а сиротиња шиље своју децу у школу, да се уместо хлебом на уком храни.

А кад сине први зрак пролетњи, разметну се мали гигаџи, као што их је покојни учитељ звао, па излазе, да чувају прасице и другу живину, и чувајући их прилагођавају се својој околици.

Тако се изређају преко зиме готово сва деца и сви окусе нешто просвете и науке, а кад ослави пролеће, разметне се просвећени мали свет по пољу на све стране, да плеви жито и ради друге послове, а господичићи се враћају у школу.

Од учевних средстава има у школи једна издрана штица, рачунаљка, табла и једна карта, на којој су биле насликане животиње: коњ, крава, псето, кокошка и т. д. Сlike од тих животиња ваљда су за то премудри одборници Сумраковчани прво набавили, што поред Сумраковца није ишла железничка пруга, те нису могли децу слати у Америку, да виде живе те животиње.

Око пећке била је клупа, на којој је учитељ децу пругом очигледно постављао. Опет ту у близини налазио се један стари при орман, у коме се такођер налазило школског прибора, као што је сунђер, креда, али пругова је бивало највише и то разне дужине и каквоће.

За пећком држао је пређашњи учитељ вилиште, са којим је, као што је говорио, дочекивао школске одборнике, јер је с њима био у завади. Но тога су учитеља Сумраковчани одбили и сад су изабрали ваљана, млада учитеља.

Осим те просветне намене чинила је школска дворана у разним приликама још читав низ услуга. У њој се често легле квочке учитељеве, и носиле кокошке јаја, особито преко лета прале кошуље, сушио комлов и т. д.

Учитељи — колико их је ова школа већ сахранила! — једни су слатко зевали и дремали, а други су тровали своје здравље влагом и рђавим ваздухом,

мучећи се, да спасу свој народ од глупости и незнања.

Чести су гости у школи — па према томе ваљда и њезини најбољи пријатељи — државни школски надзорници и разне заразе.

Што је такођер главно, школска дворана често послужи као поприште политичне борбе сеоске, на коме се, тако рећи, види историја Сумраковачка. У школи се најме држе црквене скупштине.

И сада је у школском здању скупштина на окупу, а чланови једва чекају, да се отвори.

Има их доста, што је реткост, јер више пута не дођу петоро, шесторо, те морају да се разиђу, да се после још триред купе и разилазе. Данас је важан предмет на дневном реду.

Ту је и нотарош. Он је Србин, али нити иде у црквену скупштину, нити полази цркву нити шиље децу у српску школу.

Поп-Стева је то сматрао за част, устао је са десне стране председникове и пришао му да се рукује с њим.

Председник Мита Петров отвори скупштину, каже, зашто ју је сазвао и прочита из решкрипта место, што се односи на поповску плату. Овако је од прилике завршио:

„Зато сам вас звао, да се продиванимо и да уде-симо, као што треба. Наши попови нас добро служе, треба и ми њима добро да платимо. Јесте ли задовољни, људи? . . .“

С десне стране викнуше: „Јесмо; задовољни смо; хоћемо по новом. . .“

Овлада тишина. Мува се могла чути.

Чича Јова Јовин се накашље. Накашље се и чича Срета. Чича Јова рече полу на глас: „Плаћали смо ми наше попове и досад. Добро је и по старом.“

„Плаћали смо, како да нисмо,“ чуло се неколико гласова с леве стране.

Чича Јова се мало охрабри.

„Ето, брат-Мито (ту је мислио председника), ја и ти добро памтимо, како су живили стари попови. Шта је валило поп-Триви, па поп-Ники. Имали су свега доста.“

„У оно је време тако добро било,“ рече кнез, „али сад је овако, по решкрипту, боље. Тако ћемо ми плаћати одсад поповима.“

„Нећемо по новом,“ рече Мија Бродар оштро. „Добро је и по старом.“

„Ал хоћемо!“ викне кнез.

„Ал нећемо!“ врне му Мија.

„Ал хоћемо!“ опет ће кнез. „Ако неће Мија Бродар, хоће други људи. Је-л тако, људи?“

„Тако је!“ повладише десничари.

„Није тако!“ на то ће левичари.

„Тако је!“

„Није тако! Не ћемо решкрипт. Не треба нам решкрипт.“

Подигне се граја.

„Не тако, људи божји!“ чуо се глас поп-Стевин и губио се у галами.

Устане нотарош.

„Не ваља ти посао, Мијо. Ти то не разумеш. Тако мора бити, па хтео Мија Бродар или не хтео.“

„Ето видиш, да не знаш ништа. Тебе овде нико и не пита,“ додаде кнез. „Господар нотарош ваљда најбоље зна.“

Мија плану.

„Мене нико не пита, већ ваљда нотароша, што у швапској цркви децу крштава (имао је Швабицу за жену) и што у цркву није никад ни завирио. Ти и нотарош криви сте свему; ви ћете нам село упро-пастити. Где су вам општински рачуни, да видимо, шта кошта сеоски бунар и пенџери на варошкој кући; да видимо, где је новац од глобе; да видимо...“

Нотарош је побледио, а кнез је викао: „Питај твог деду за општинске рачуне“, па се онда окренуо председнику:

„Председниче, не дај му, да говори, кад говори, што не спада овамо.“

„Немој, Мијо, тако“, рече председник, блажећи га. „То не спада овамо.“

„Одузми му реч!“ викао је кнез.

„Ко ће мени узети реч?“ викну Мија, а сав је пламтио од гњева. „Мији Бродару још нико није забранио говорити, па нећеш ни ти, кнеже... А чијег ти деду дираш, кнеже? . . .“ и Мија се страшно устреми на кнеза.

И били би се сукобили, да се некако не нађе међу њима поп-Милош. Он је задржао Мију, који је био блед као крпа.

„Немој, Мијо, не ваља ти посао. Умири се.“

Мија не могаде даље издржати, већ узе шешир и изађе напоље. С врата је још довикнуо кнезу: „Запамти, Мија Бродар неће плаћати по новом, — неће он слушати лопова Иву Вармеђаша и оне друге лопове око њега...“ остале речи нису се чуле, јер је Мија нагло одјурио кући.

За њим изађоше из скупштине још неке коловође незадовољника.

„Добро те су отишли. Бар ћемо се моћи на миру саветовати. И није им овде место међу наметним људима“, рече кнез.

„Тако је, тако!“ повлађивао је поп-Стева и друге присталице кнежеве.

„Е, људи, да ли пристајете, да одсад плаћамо поповима по новом?“ запита председник.

Пристајемо, пристајемо!“ повиче десна страна, а лева је ћутала, јер није имала главе.

Граја се утишала, а у скупштини је овладало расположење, да се могло у њој свапта протурити. Кнез је то осетио, те поче:

„Кад смо с отим послем готови, имам и ја нешто да предложим, па сад како вам се допадне. Ја као велим: треба подићи још једну школу. Ја сам био у селима и сиромашнијим од нашег, па имају лепшу школу него ми. Хоћемо да будемо најгори. Било оно летос о храму цркве гостију из околине, па веле: гле, какву Сумраковчани имају голему варошку кућу, а школа им као у Влашкој:*) мала па неокречена. Подигосмо лане варошку кућу, па је сад дошао ред на школу. Није вајде, не може се без школе.“

„Тако је, тако је!“ повладише поглавари.

И поп-Стева говори председнику до себе за школу. Прође шта више и кроз скупштину, да рекне сваком скупштинару по коју лепу реч. Одмах је то другчије, кад се човеку каже лепа реч. Овако браца-Пајо, па онако чича-Саво — зна већ поп-Стева, како ваља.

Устаде нотарош и рече:

„Браћо, треба да подигнемо школу. Видите ли, браћо, како наш народ вара свака друга вера. Сви више знају: Чивутин, Шваба и Мађар. Зар ми да будемо најгори? Али већ напред знам, да ћете многи помислити: све је то лепо, али откуд нам новци, народ је сиромашан, нема се...“

„Јест, господар-нотарош, нема се“, рече заиста чича-Срета.

„Истина је, чича-Срето, нема се. Новац се извуче човеку из шака, не зна ни сам кад. Многе су и велике су потребе. Све ја то знам. Али за поштене и добре грађане брине се и виша власт, држава. Ја сам израдио код господина солгабирова, да држава сазида школу и да нам она од порезног новца плаћа учитеља. Ми само треба да пристанемо.“

„Живио господар нотарош!“ рече поп-Стева.

„Живио!“ одазва се кнез и други.

„Ко не би примио, кад му се нуди забадава“, рече Жива ешкуч.

Али чича-Срета ће рећи:

„А ако нас господар солгабиров превари, па ми после узморамо дупло плаћати, па ето да нас у зло ували? Где ће нам држава поклањати, кад све више и више иште од нас? Кад би се школа тако могла о државном трошку зидати, које би село свој новац трошило! Не мож' то бити; мени то не иде у главу.“

„Па знаш шта, чича-Срето?“ рече кнез. „Ако

*) Ту Банаћанин раузме села влашка иза Темишвара, која зове мала Влашка.

добијемо, добро-добро, а ако не добијемо, толико и чини, — изгубити нећемо ништа. Је-л' тако, људи?“

„Тако је!“

„Пристајете-л', људи?“, запита председник.

„Пристајемо!“ одазва се већина.

„Да пробамо.“

Узе реч млади поп-Милош, који је дотле нешто шапутао с учитељем:

„Ја нисам за предлог наших поглавара“, рече па мало заћути. Сви се забезекнуше. Како то? Исти поп-Милош пре годину дана сам је изишао с тим предлогом на среду, али су га одбили. „Ха“, шапутали су скупштинари међу собом, „сад он хоће кнезу да натруни, што је он онда њему био противан. Тако ваља. Ха, ха, ха, тако, попо, тако...“

Поп-Милош настави:

„Ја мислим, да наша општина има толико добра, да може сазидати себи сама школу. Ако баш у овај пар не, ваљда ће дати Бог, да прихвати још која година, па ће се скупити. Народ је задужен, па нек мало дахне душом. Али зато опет нисмо спали на државну помоћ. Држава, ако нам сазида школу и усплаћа учитеља, она ће у школи и да заповеда. Она ће и да меће за учитеља, кога хоће, па ма то Чивутин био. И најносле, ко плаћа штајер, већ опет ми...“

Сви су зинули, само кнез и нотарош стиснули су јаче зубе.

Баћ-Гавра, пређашњи кнез, који је марио за школу исто толико као и за кнеза и нотароша, рече:

„Право каже господин попа: народ је сиром, пропашће. Причекајмо још коју годину, биће и то. Има време.“

„Да, да, пропашћемо. Народ задужен, нема се новаца. Причекајмо, причекајмо“, чуло се са свих страна. И они тако рекоше, што су мало час потрошу одобравали. Они мишљаху: кад попа одустаје од свога, што ми да пристанемо, кад нам школа и онако не треба. Та неће наша деца бити фишкали.

Још је већма упало свима у очи, што и учитељ устаде против школе. Та он је пре највише наваљивао и мољакао једног и другог, да буду за школу. Сад рече:

„И ја сам за предлог господина пароха. Боље је мало и причекати, нег да нам држава школу диже.“

„Кад неће попа и учитељ, нећемо ни ми“, рекоше неки скупштинари.

„Нећемо, нећемо.“

„Ко неће?“ запита кнез.

„Хајд да гласамо!“ рече председник.

„Шта ћемо гласати?“ рекоше људи. „Нама не треба Чивутин за учитеља.“

„Ево ја нећу“, рече баћ-Гавра.

„Ни ја нећу“, дода чича Срета.

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

WWW.UNILIB.RS

„Ни ја, ни ја, ни ја,“ рекоше и други скуштинари, па изађоше напоље а школа остаде готово празна.

Поп-Стева је задржавао људе и готово их вукао за јанкел унутра, примећујући, да још има ствари, да се посвршавају. Но бол му је обузимао груди, кад је видио, да од парохијалне куће засад неће бити ништа.

Кад је поп-Милош изилазио из скуштине, довикнуо му је енгут Жива, да је могао чути:

Знамо ми куд пиба попа. Хајд, хајд, иде време.“
А поп-Стева сав гњеван рече само: „Па лепо, лепо, господин парох.“

Нотарош је био блед, а кнез се зловољно чешкао по глави. Погледом је хтео пресећи младог попу и учитеља. Тако се разишла скуштина.

У исти мах анђео мира прелетио је из Сумраковца у недођин.

(Наставиће се.)

ВИШЊИЧИЦА РОД РОДИЛА...

(ПЕТЕФИ.)

Вишњичица род родила

Тма —

Жену само једну имам

Ја!

Једну, ал сам и тој једној

Роб!

Пре а после спремиће ми

Гроб.

Чудно ли је то створење

Ју!...

Дркћем, кад је само видим

Ту.

Све јој радим, све што жели,

Све;

Ипак увек чантра, грди:

Бре!...

И на то сам већ помишљ'о:

Шта...

Матора је — убићу је

Па...

Ал чим дође на ме гледне,

Јој!

Пробије ме самртнички

Зној.

И болна је била у три

Ма':

Како сам се радовао,

Да...

Ал је ђаво не узедо,

Не,

Јер се и он боји куге

Те.

Б. Брачић.

АВТОБИОГРАФИЈА ЈОВАНА ХАЦИЋА

У КЊИЖЕВНОСТИ НАЗВАНОГ

МИЛОША СВЕТИЋА.

Јованъ Хаџићъ — у књижевству названъ Милошъ Светићъ — родио се у Сомбору у Бачкој 8-га Септ. 1799. на малу госпоицу. Отацъ му је био Николај, трговац у Сомбору, а мати Софија, рођена Петровић изъ Сомбора.

Отацъ му рано умре, у год. 1812, и бригу родитељску о њѣму преузме уљкъ њѣговъ Гедеонъ Петровић, Епископъ Бачкѣи, кои је већ одсадъ старао се о свему.

Србеку школу учио је и свршио у Сомбору до год. 1809. Њѣмачку учио је у Оџаци, њѣмачком селу у Бачкој, гдѣ је провео едну годину 1810-11.

Гимназијске науке слушао је у Карловци' Сремски' за 6. година' од 1811-12. до 1816-17. са најболѣимъ успехомъ, т. е првимъ мѣстомъ.

Науке филозофѣйске свршио је у Пешти одъ год. 1817-18. до 1819-20. са најболѣимъ успѣхомъ т. е првимъ мѣстомъ. У оно време предавале су се науке филозофѣйске у Пешти за 3 године, гдѣ су све изванредне науке уредно предаване, као Елинскѣи езикъ, Ауктори класични, Археологија, Нумизматика, Естетика, Дипломатика, Технологија, наука рачуноводства и т. д. Естетику слушао је кодъ Шедиуса, а Дипломатику кодъ Швартнера.

Науке православне слушао је и свршио најпре у Пешти две године, 1820-21. и 1821-22. са првимъ преваходства мѣстомъ и изъ треће године испитъ положивши прешао је у Бечкѣи Университетъ, гдѣ је две остале године 1822-23. и 1823-24. јавно науке слушајући права Аустрѣйска са најболѣимъ успѣхомъ свршио.

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

Поредь ових наука' учио е езике (осимь редовнога латинскога и нѣмачкога) еллинскій, французскій, италянскій, и нѣшто и англескій. Изванредно слушао е и Литературу нѣмачку и Ботанику, изъ коих е наука и испите положио.

После е ступио у Практику правословну како у маџарским' тако и аустрійским' правама. Изъ права' положи испите ригорозне, и постане Докторомь свою права' 1826-е год. у Пешти, коіомь приликомь изда Диссертацию инаугуралну „de causis matrimonium dissociantibus iuxta disciplinam orth. Eccl. Christi orientalis“ — па за тим постане Членомь дружственимь факултета юридичногь са добывеномь Дипломомь.

Исте године 1826. Авг. Мѣс. положи Цензуру адвокатску на Диети у Пожуну, и постане Адвокатомь маџарскимь. Мѣсеца Новембра за тимь положи испитъ адвокатскій кодъ военне Апелације у Бечу изъ Аустрійски' права' грађански' и военни', и постане Адвокатомь военнимь пограничнимь.

1827. године стани се у Н. Саду, гдѣ е кодъ унгарски' и военни' погранични' судово радио.

1830. год. буде умолѣнъ одъ Патроната Новосадске Гимназіе, да се приими директоріе Гимназіалне бесплатно изъ ревности према общемь благу; кое се онъ приими и отправляю дужности дирекціе исте до пропасти Н. Сада 1849. године бесплатно.

Исте године 1830. постао е фискаломь конзисторіе Бачке.

Год. 1834. избранъ буде за Сенатора Магистрата Новосадскогь. Год. 1840. избранъ за Патрона Гимназіе Н.Садске. Год. 1844. наименованъ е отличія ради за присѣдателя вармеђе Сремске.

1836. год. позванъ буде одъ княза Милоша у Србию ради сачинявања и прегледања закона' за Србию. И добивши дозволенъ на то одъ Цара, пређе у Србию 29. Марта 1837. на Марковъ данъ. Овдѣ (у дружеству са Лазаревиѣмь, земунскимь градоначалникомь) прегледавши законе сачинѣне, и давши одъ себе како миѣние о истима, тако и проектъ ради израђивања закона', врати се Авг. Мѣсеца на трагъ. После по другій путь позванъ одъ княза Милоша пређе у Србию Мѣсеца Декемвра исте године. И ту се бавио сачиняванѣмь проекта Устава; и по обнародованю Устава земаљскогь на захтѣванъ княза и Правительства приступио е къ сачиняваню нуждни' устроєнія' и осталь' уредба', као што е устроєніе Совѣта, централногь Правленія и Попечительства, гарнизонне войске, окружны' начальчества', окружны' и вышних Судова и т. д. као што е настояванѣмь нѣговимь и првѣмь Сборникъ закона' и уредба' земаљски' изданъ. После 1840. год. приступио е къ сачиняваню законика грађанскогь за Србию, и за две године га е израдио, кои е по томь

прегледанъ, и по одобрєню Совѣта и княза за правацъ изданъ и обнародованъ одъ 25. Марта 1844.

Године 1842. кадъ е Дружтво Србске словесности у Србиі установило се, онъ е за Члена корр. истога Дружства избранъ поредь издане дипломе, која е са свима осталима нѣговимь дипломама и стварима при пропасти Н. Сада 1849. год. пропаала.

Исте год. 1842. буде избранъ одъ Общества Н. Садскога за Посланика на конгрєсъ Карловачкій за изборъ Митрополита, гдѣ е одъ конгрєса умолѣнъ сачинио Рекурєсъ на Цара поради тегоба Србскогь народа.

Године исте 1842. 29. Авг. позванъ одъ Правительства Србскогь пређе по трећій путь у Србию; гдѣ одъ Правительства Србскогь понуѣнъ буде, да се приими Попечительства правосудія и просвѣщенія, но онъ ту понуду одъ себе одбивши остане при сачиняваню нуждни' закона' и уредба', па е осимь осталь' комиссіоналны' послова израдио и предао проектъ за поступак Судейскій.

Године 1846. после навршєны' 9 година' свое радиѣ за Србию врати се кући у Н. Садъ.

Те године Дружство Србске Читаонице у Н. Саду поклони му повѣренъ, и избере га за Предсѣдателя Читаонице Н.Садске.

Год. 1847. избранъ буде одъ вароши Н.Садске за Посланика на Диету Маџарску у Пожунъ. И кадъ Маџари добише на той Диети своя одѣљна Министерства, онъ буде наименованъ и позванъ за Министеріалногь Совѣтника при Попечительству Правосудія; но онъ у двапутъ на то позванъ одговори, да се тога приимити неће и неможе. У исто време буде избранъ одъ Обштине Србске Н.Садске за Посланика на Скупштину Карловачку држану 1-га Маія 1848. гдѣ е два дана участвовао, па не одобравајући путь узетѣмь и никаковому добру одъ таковога ненадајући се, шта выше велику несређу како у материалномь тако и дружтвеномь одношаю за народъ Србскій причући и то Обществу Н.Садскомь изявивши, остави исто посланство и остане кодъ куће.

Кадъ 1849-е год. 12-га Юніа, пропадне Новый Садъ, онъ съ породицомь своіомь пређе у Београдъ. А кадъ царска страна преоблада и опет се миръ и поредакъ уводити стане, онда буде онъ одмах привремено за градоначалника у Н. Саду опредѣлѣнъ, но онъ то неприими. После буде позванъ за врховногь Надзирателя школа, но и то приимити нехтѣде; за тимь наименованъ буде за Политичногь Царскогь Коммисара у дойнѣмь Бачкой, но онъ ни то неприими. У Новембру мѣсецу 1849. пређе съ породицомь изъ Београда у Бечъ. Ту одмах одъ Министерства Правосудія понуѣнъ и принуѣнъ буде, да се приими организацие Судова у Войводоини, и

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

као Заступникъ и членъ устројваоће комисије отиде у Темишваръ съ пролећа 1850 год. и почемъ у томе послѣ пробави нѣколико мѣсеци, и види, да се устројванъ онаково са нѣговимъ основима неслаже, нарочито што се спрема Србали по нѣговомъ увѣреню равноправностъ ние наблюдавала, онъ съ концемъ Юлія Мѣсеца пошлѣ Попечителству Правосудія свою резигнацію, коя nebude приѣмљена, али мѣсто тога наименованъ буде за Президента Областнаго Суда у НСаду, кое е званіе одъ 2-га Окт. 1850. до 1-га Маја 1854. одираяо, до дефинитивне организације. И кадъ се у то време дефинитивна организација учини, онда Министерство благодаривши му на ревностной служби нѣговой у најтежимъ обстоятелствама, и истий степенъ достоинства оставивши му, као члена вышега Областнаго Суда, са одреѣеномъ пензіомъ годишньомъ одъ 1000 ф. ср. постави га у миръ, у коему садъ у НСаду живи.

Што се тиче раднѣ книжевне, онъ е 1-га Јануара 1821. появио се на пољу книжества Србскогъ са едномъ Одомъ подъ називомъ „Одзивъ младога Србскогъ духа на гласъ Арфе Шишатовачке“, кой е печатана у Додатку къ Новинама Давидовиѣвимъ у Бечу подъ узетимъ именовъ „Милошъ Светићъ“, кое е доцнѣ у книжеству и задржао. Одъ тога времена прилагао е у сва скоро повременна дѣла, као у Давидовиѣве Додатке у Бечу, у Лѣтописъ, у народный Листъ у Пешти, у Додатке Београдски Новина, у Магазинъ Арнотовъ, у Даницу Вукову, у Уранию, у Бачку Вилу, у Скоротеку, у Голубицу, у Войвођанку, у Южну Пчелу, у Седмицу и т. д.

Онъ е 1826. год. основао Србскій книжевный фондъ „Матицу Србску“, за кою е и Уставъ сачинио, на коме се иста оснива, и досадъ трае, и коя е примѣромъ своимъ многе друге славенске за собомъ повукла.

Особыта дѣла напосе издао е досадъ:

1. *Dissertatio inauguralis iuridica de Causis matrimonium dissociantibus iuxta disciplinam orth. Eccl. Christi orientalis*, Dude 1826.
2. *Huldigung am 12-ter Febr. 1839. Seinen Majestät Franz I. 1835.* Слово, кое е као Директоръ Гимназіе НСадске говорио и печатао.
3. К. Орація Флакка о Стихотворству книга, кою е двојко на Србскій языкъ превео М. Светићъ у Вионни 1827.
4. Ситнице езикословне год. 1836.
5. Утукъ I. као Одговор В. С. Караѣићу 1839.
6. Утукъ II. 1844.
7. Утукъ III. 1846.
8. Судъ о Грамматики Вѣкослава Бабукића 1838.
9. Седамъ книга Лѣтописа г. 1830—1831.

кое е после смрти Магарашевиѣве безплатежно уређивао.

10. Голубице петъ книга, одг. 1839—1844. кое е безплатежно уређивао у Београду. (Книга 6-та е спремлѣна за печатню пропала у НСаду 1849 год.)

11. Ключъ языка Србскога или Ситнице езикословне 1852.

12. Скупљѣне пѣсне изворне у НСаду 1855. књ. I.

При издаваню Мушицкови дѣла садѣйствовао е са предговоромъ и нѣким примѣчаніяма; а при издаваню Историје Давидовиѣве написао е Предговоръ, и Животъ Давидовиѣвъ, и Животъ Караѣорѣвъ, кое е пре тога онъ истий на нѣмачкомъ езыку издао у Јордановим Славенским Лѣтописима.

13. Дѣла Јов. Харића књ. II. Преводи сѣвни; у Карловци год. 1858.

14. Животъ Димитрија Давидовића у Хистории и особито.

15. Животъ Караѣорѣа, пѣмачки кодъ Јордана, и србска у Хистории Давидовиѣевој.

16. Духъ народа србскогъ, у Карловци год. 1858.

17. Натанъ Мудрый одъ Лесинга (преводъ) у НСаду 1861.

18. Устанакъ србскій подъ Принимъ Ђорѣемъ у НСаду 1862.

19. Огледало србско за год. 1865.

НВ. 1853. год. предузео е путъ у Паризъ преко Нѣмачке, као Лајсига, Дрездне, Коелна, Брисла и т. д.

1854. путовао е у Италию Аустрийску преко Трѣста, Венеције, Падуе, Вероне у Миланъ и на езеро Комо.

1861. год. при промени властей у НСаду буде избранъ за кралѣвскогъ комесара у НСаду.

Исте год. 1861. био е избранъ од Общества НСадског за посланика на конгресъ народный Србскій у Карловце.

Такоѣер на конгресъ народный изборный и расправный буде изабранъ год. 1864—5.

НВ. Приликомъ хилядогодишнѣ светковине русскога царства добио е орденъ светога Владимира 4. степ.

Наименованъ е за корреспондентногъ члена Аустрийскога Музеума.

* * *

По пријатељству дођоше нам до руку ове автобиографијске белешке др. Јована Харића, у книжевности познатог Милоша Светића, које ево радо саопштавамо. По белешкама овимъ описан је живот његов дваред до јако: у Суботићеву Цветнику II. године 1853.

још за живота Хаџићева, и по том, после смрти му у календару „Годишњаку“ год. 1870. где је и сликом приказан; али у аутобиографијским белешкама овим има много више, него у тим наговештеним животописима.

Јован Хаџић броји се, рекосмо већ на једном месту и ево сад исто понављамо и овде — броји се без поговора међу знамените људе у нас Срба. Он изађе на глас још за младости своје, док бијаше на великим школама, својим стихотворисаним одговором а у име тадашње омладине српске, на знамениту ону оду Мушицкога: »Гласъ Арфе Шишатовачке« године 1821. и предњачио је после задуго у колу својих вршњака стихотвораца и књижевника. Још лепши му глас пође по Српству године 1826. оснивањем Матице Српске и уређивањем Летописа њеног, по самрти Ђорђа Магарашегића.

Кад дође у Нови Сад и, уз своје чиновничко достојање, стаде из почасту управљати српском гимназијом Новосадском — даде школи овој бољи, савремени правац. Затим по прекој потреби, а по жељи кнеза Милоша, као што се види и из тих бележака његових, он први наче састављати законик и уредбе тадашњој, истом ослабелој, кнежевини тада српској. По том се врати опет у Нови Сад и настави књижевнисуње и свој првашњи, у свем меродавни рад на добро и на корист општине Новосадске и на добро свога народа српског у овим крајевима. Нарочито прихвати се одржања и унапређења опоменуто српске гимназије Новосадске, и то за најтежих јој времена, за доба владавине министарства Бахова. Као патрон и потпредседник патронату, изради он пре две десетине година са врховним патроном, владиком Платоном, јавност гимназији овој и да се подигне у велику гимназију, као што је и дан данас.

За поменутог испрва управљања свог овом средњом школом српском, многа је добра чинио сиромашним ученицима, и многе је из сиротиње извео и на добар пут упутио, и збринуо се за школовање им даље на великим школама.

Тако је, да споменемо поименце: својски се примио био Светозара Милетића и Ђуре Поповића, потоњег славног Даничића —

потпомагао их замалена и на велике школе оправио.

Кућа његова у Новом Саду била је надалеко чувена, и састанци у њој бијаху, као оно некад у књижевника на гласу по великим варошима у напредних народа: сваки у народу виђе нији Србин, достојанственик или иначе угледнији пријатељ народа српског и напретка му с радошћу је и с поносом долазио, и својски дочекиван и приман бивао у дому Хаџићеву. Отуд је поникла многа лепа мисао а за мишљу и дело на корист народну.

Борба његова језикословна с Вуком Ст. Караџићем и с посинком својим Ђуром Даничићем побила му је дотадањи глас у књижевности и у народу; али та мања његова била је у оно доба мал-не свију књижевника српских старијега кола, који се уживили беху у језику »славјано-српском и покњишком«, тадањем књижевнисуњу. Они, изучивши књигу и језик латински, млидијаху, да је од потребе књижи српској неки виши, високопарни тон и језик. Језика народног и умотворина народних не познаваху они; а од новог правописа Вукова зазираху, као год и у верским приликама — од унијаћења! Него се Јов. Хаџић од тога отресе још за младости; пријатељујући испрва с Вуком, писао он и стихословисаше лепо српски. За доказ тому ено његових песама и прилога у Вуковим »Даницама« и т. д.

И овом приликом је згодно, да изреком поменемо, како је баш он главом исти Јован Хаџић, највећи супарник Вуков, пристао године 1866. с јесени, после дужег обавештења: да се у српској великој гимназији Новосадској предаје језик српски по Даничићу и Вуку а стари словенски по Миклошићу.

Матица Српска, први законик Србији — на српска велика гимназија Новосадска — три су лепа и дуговечна споменика родољубивом Јовану Хаџићу — Милошу Светићу. Те саопштавајући ево ове му белешке аутобиографијске, мислили смо, да је час и прилика, додати ово и оволико у спомен тим лепим заслугама Хаџићевим, по оној латинској узречици: *sum cuique* — сваком своје!

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

МИС АДЕЛИНА ПАВЛИЈА ИРБИ

СРПСКА ДОБРОТВОРКА.

Нашњи век је век науке и просвете. Ко ијоле размишља о будућности својој, о напретку свому и својега народа, мора што већма пригрлити просвету, мора се што више одати науци, правој истинитој науци. Данас је спас једино у науци и у просвети и само онај, и човек и народ, има будућности, који је науке и просвете стекао.

Нико не жели себи добра, и зло ради, ко се не стара, како ће што више до науке доћи. Стога и нема данас ваљда никог на свету, ни човека ни народа у опште, који не пријања својски око књиге и школе, око науке и образовања. Зато нема а не треба ни да буде икога, ко не поштује школу и оне, који се око школе старају. Нема данас народа, који не би захваљан био свима онима, који добро чине школи народној, који добро чине подмлатку у школи тој.

Когод просвету шири у народу ма у ком правцу, добротвор је народни и велики добротвор је

У нас Срба ретко је школе, која би могла постојати без помоћи ичије, и без помоћи народне. Да није дарезљиве руке српске, многа би се школа морала затворити; да није дара и милости дарезљивих и милостивих Србаља, многи просветни завод не би се ни отворио, ал да није дарезљиве руке и милостивог срца, многи и многи ваљан младић не би могао школе ни видити а камо-л чему се научити и науке стећи.

Добро срце и милостиво у оних, којима бог даде те имају, па онда чврста вера, да у просвети лежи напредак и спас народни — умудрује их, те оснивају задужбине а себи граде вечну кућу и овога и онога света.

Добро срце и милостиво заузело се више пута за доброг и сиротог ученика, који би радо и весело прибирао науке, ал му прилике не допуштају.

У српском народу много је добротвора и школе и младежи у њој. Дична имена тих добротвора и народа и напретка народног уписују се златни слови у срца народна. Имена њихова биће и остаће светла и преносиће се од уста до уста, из књиге у књигу, с рода на род — на потомство српско, догод је Српства и српског имена.

Имају Срби својих синова добротвора народних, по српски народ срећан је, те може међу великим и највећим добротворима својим

поштовати и хвалу сваку и славу одавати и таквим добротворима, који не поникоше из рода српског, по које је једино милостиво срце и љубав људска, љубав према паћенику и несрећнику, побудила на велика дела, на дела милости и душевне и телесне.

У захвалном срцу целог српског народа а особито оног у Босни и Херцеговини живе имена трију дичних женскиња, трију Енглескиња: М. Макенцијеве, сада већ покојне, затим име П. Х. Џонстонове и М. А. П. Ирбијеве. Све три чиниле су неизмерна добра народу српском у Босни а особито што се просвете његове тиче, али од свију ипак је највише заслуга стекла М. Ирбијева. Она се највише заузимала за просвету и умни напредак народа у Босни, она се још и данас стара за просвету, она и данас шири књигу и науку међу сиротом нејачи босанском, она и данас благотворно дела на умном развиту народном.

Зна М. Ирбијева, да просвета све и сва учинити може, да наука и просвета побеђује и најјаче препреке, да наука и просвета народ највише и најбоље подиже; зна она, да се онај народ нема ничега бојати, који је науке стекао, који се просветио — с тога је и изабрала просвету па да њома помогне сиротом народу у Босни и Херцеговини.

Намера нам је, да се сетимо дичног имена М. А. П. Ирбијеве, да јој у овим редовима искажемо захвалност можда и не у толикој мери, колико она заслужила у народу српском и колико она својим добротворством и пожртвовањем народ српски задужила.

Хвале и захвале народне може човек заслужити разним путем, исто тако и хвале и захвале на пољу просветном.

Велика је заслуга и управо неизмерна у учитеља народних али не мања заслуга је и оних, који дижу за народ школе, да се у њима учи истина и знање, да се у њима народ обавешћује умом и разумом, челичи у поштењу и карактеру, те да не заостаје иза других просвећених народа; у истој мери стичу заслуга у народу и они, који синовима народним помажу, да у школу ићи могу, да управо доћи могу до науке и просвете.

Велика добротворка народна М. Ирбијева изабрала је два пута, на којима ће своје име подичити и овековечити у народу српском: она

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

је дизала школе народне и издржавала их; она је помагала деци, да дођу до школе и да у школу ићи могу. Та никад лепшег ни дичнијег пута, да народ вечито задужи! Та никад благословенијег начина, да себи и имену своме стече и славе и хвале и захвале!

Срби по другим земљама били су много боље среће од Србаља у Босни и Херцеговини. Они су били слободнији а и материјално су боље стајали, те су тако могли и сами школе дизати и децу у школе слати, чим им се прва прилика за то дала — по Босни и Херцеговини није могло тога бити па ни у таквој мери, јер штогод је ишло на то, да се поправи јадно просветно стање народно тамо, све је то убијано још у зачетку, свему се на пут стајало још у заметку. Једва се гдегде могла одржати по гдекоја школа и то са великом муком и напегом. Па и кад се смеле већ школе дизати тамо, народ није могао, јер није имао чиме.

Народна добротворка Ирбијева са другарицом својом Макенцијевом притекоше у помоћ сиротом народу и основаше му завод за више образовање и васпитавање женскиња из Босне и Херцеговине. Ова школа постоји и данас; скупља се и данас тамо сирочад босанска, црпи ту науку, учи се ту те разлази затим, знањем и науком пуна, по Босни и Херцеговини те учи и просвећује подмладак српски у крајевих тамошњих, спрема га тако за бољи живот и напреднији народа просвећенијих: диже тако народ умно и морално.

За ову школу као и за све друге даре и милости српском народу у Босни купиле су и купе ове добротворке дарове у народу енглеском.

Не само да се добротворка старала и стара за овај завод и за напредак његов, но она је и по другим силним местима дизала школе народне и издржавала их милости и милостињама свога народа; школе је дизала за децу босанску.

Тако је са Џонстоновом основала и издржавала босанске школе у Пакрацу, Книну и другим местима у Хрватској и Далмацији. По школама тим намештале су босанске учитеље, да раде у тим школама и да босанску сирочад образују и просвећују. Силни у младежи босанској имају једино њима захвалити, што су школе видели и научили се књизи, те тако пошли за народи просвећени.

Донеста је велика и неизмерна заслуга ових дичних женскиња око просвете и напретка народног у Босни. Учиниле су оне народу тиме

највеће добро, што човек човеку учинити може и ипак није све то, што ове велике добротворке а особито Ирбијеву тако велича и тако диже. Та колика добра учинише оне, заодевајући и хранећи не само босанску нејач по у опште босанску сиротињу и за време устанка а у потоње дане. Не само да и данас ученици у енглеској школи Сарајевској имају у заводу све: и одело и храну и књиге, по су то и пре имали а исто су имали и сви ученици по другим босанским школама, које оне дизаху.

Ко се тако стара за просвету народну, тога ће се народ увек са највећом захвалношћу сећати те и вечито захвалан бити.

Поред тога, што су ове племените Енглескиње прегле из све снаге око просвете народа српског у Босни и Херцеговини, осим тога, што су материјално помагале и помажу сиротињу босанску — изабрале су оне и трећи пут, којим ће народу од неке бар помоћи бити: Макенцијева и Ирбијева описале су своје путовање по словенским земљама Турске у Европи и штампале то, те тако упознале и остали просвећен свет са Србима у Турској. Ово путовање изашло је и у другом издању, које је сама Ирбијева допунила са три нове главе о Босни.

Навели смо тек укратко рад добротворке Ирбијеве и њених другарица; заслуге њене за српски народ у Босни и Херцеговини споменули смо у главним само моментима, па колико тек само из тог видимо, како су све оне благотворно утицале на народ српски! Да опширно опише њен и њихов рад око просвете и напретка народног, може се наћи и зацело наћи ће се когод у срцу Босне поносне, коме ће њене заслуге још боље познате бити те ће зато и достојније и потпуније и навести их.

Нами је намера била, да читаоце овог листа бар унеколико упознамо са врлом добротворком српском, да им бар укратко кажемо, ко је Мис А. П. Ирбијева српском народу у Босни; хтели смо у главном само да наведемо, како је све задужила народ наш ова добротворка и њене помагачице у послу том светом; ради смо били имена њихова изнети пред читаоце те пронети их по наших крајевих, а по Босни, и земљама тамо проноси њену славу и славу њених другарица многа сирочад босанска, која и не зову Ирбијеву друкчије по својом добром мајком; хвалу и захвалу мора одавати племенитој овој души сваки Србин а особито они, којима је она очи отворила и

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

отвара, те сасвим новим гледом у свет погледују.

Српски народ зна захвалап бити свакоме за добро, које му се учини, те знаће се захвалним показати и према добротворкама овим; увидели су Срби већ и у Босни и по свуда, каква им добра учинише поносне кћери енглеске, разумели су та добра и — сећаће их се вазда и захвални бити вазда. Као што у опште

никад не умиру трудбеници око књиге и просвете народне, тако ће и ове трудбенице вечно живити у души и срцу народа, коме толике милости учинише; спомињаће Срби вечно имена дична дичних ових женскиња. Такве заслуге не заборављају се никада! Спомен таквих добротвора увек је и мио и драг.

„Благо опом, ко вавијек живи,

„Имао се рапта и родити.“

Стева Милованов.

ПИСМА О СРПСКО-БУГАРСКОМ РАТУ.

Г—ђи К. Х.

П И Ш Е Д А Н И Л О Н Е Д Е Љ К О В И Ћ.

П И С М О VII.

Б. 27. Јунија 1886. год.

Поштована госпођо,

Једва једном стигосмо у Добри дђ. То је сиромашно село. Куће су плетене и блатом облепљене. Покривене су каменитим плочама. Право брђанско село. Унаоколо само стење и планине. Кроз село тече Добродолска река и код Пирота утиче у Нишаву. По казивању та се река лети суши. При уласку у село су воденице. То су веома мале кућице, каменом зиране а покривене каменом плочама. Растојање од једне кућице до друге отприлике је пола километра. Поток тече до воденице и кроз *шумље дебло* пада на точак.

Околина Добродолска је дивља и пуна зверова. Кад снег падне, не сме човек без оружја никуд да се макне, јер зверови долазе чак у село.

Идући у добри Дђ, сретао сам сељанке, које су ишле из Пирота. Бојале се војника. Мислиле, да ћемо чинити свакојака квара. Но када нас боље упознаше, видеше, да ми нисмо тако страшни, и беху тада врло љубазне и слободне. Причаху, како су са рада кукајући дотрчале у село, кад чуше, да долази војска. Биле се у груди и проклињале нас све редом. Како, госпођо, може човек да се огреша, када добро необавештен унапред нешто ради! Када видеше, да се огрешиле о нас, хтедохе поправити све, већом љубазношћу. Обећаше, да ће гледати, да нам тај „Зли дђ“ (тако љутито називаху Добри дђ) обрете у што пријатније место. При расанку пружисмо им руке, но ни једна не хте да се рукује; доцније чусмо, да се рукују само они, који су род, и они, који се воле.

У Добром долу има две знамените личности, које је вредно видети. То је поп и општински „ћата“. Поп је родом из Доброг дола. Имућан је човек али препредена глава. Био је у Босни, Херцеговини, Цариграду и т. д. У другом српско-турском рату био

је нашим од помоћи као познавалац целе околине, свију богаза и гудура, а и као вешт познавалац Турака. Код њега на стану бесмо нас тројица: два наредника, а садашња официра: Петар Бојаловић, Милоје Марјановић, и ја. Одмах прво вече позове нас поп на вечеру. Ми поседасмо на мале клупице око „софе“ (округао сто, педаљ виши од земље), а он и породица његова на земљу. Место хлеба изнесоше пред нас „мумурузницу“, неку врсту поквашене проје. То изнесе обично само о свецима. Пре но што почесмо јести, поп промрмља неку молитву, (ја сам чуо и разумео само прву и последњу реч) и опере руке. Нас три госта сећасмо једно до друго и непрестано се гуркасмо. Поп нас је испод очију гледао, а прстима вадио из заједничке чиније. Кад вечерасмо и поп опет поче читати молитву, а нас тројица се разбегасмо од стола, као да је граната међу нас пала, јурнусмо у собу и смејању не би краја. Кад сам касније изашао из собе, поп ме је гледао чисто испитујући, да ли сам и ја, један из тријумвирата, при себи или ми у глави није баш најчистије. Но убрзо се оправдах, те седосмо да се разговарамо.

Приповедао је много, нарочито о Турцима, са којима је имао у први мах много муке, јер му и кћер једном одведоше у робље, те је с великим трудом и помоћу тадашњег мајора Хаџића доби натраг. Касније се са Турцима доста добро слагао, јер им је знао угађати. Тако је н. пр. једном пекао у авлији овна, кад али наиђе турска војска. Бојећи се, да су Турци можда приметили дим и овна где пече, не хте склонити ништа, но чекаше, да ли ће доћи у авлију. И доиста уђе један официр и запита га, за кога пече овна? Он се одмах досети и рекне: „за царски аскер“ а у себи, вели, помислих: „пресело му, да бог да.“

Шалу, вели, Турци јако милују. Тако је један тадија, ћорав на једно око, купио порезу по селу.

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

Једног дана, приповедаше поп, седио је самном и непрестано ме задиркивао и увек би додавао: „немој, попе, да се љутиш.“ „А не, не, кадија,“ одговарао сам ја, „него ћу да ти причам једну причу. Био један трговац, па имао магарца ћоравог на једно око. Путујући једном веже магарца за дрво и сврне у механу. Док је он седио у механи, магарац побегне. Тражио га је и тражио, али га не могаше наћи, него у лутању наиђе на једног човека и запита га: Јеси ли видио гдегод магарца, ћорава на једно око?“ „Па ено кадија у Добром долу,“ одговори овај. Сви прснуше у смех а ја рекох: „Немој, кадија, да се љутиш.“ „А не, не, попе; у шали нема љутње.“

Приповедао је још, како су Турци једно време јако мрзили на попове из оне околине, те су их непрестано кињили и мрзили. Док се ово могло трпипити, трпило се, а кад је већ превршило меру, попови се потуже наши, те су наводили, како се они моле (бајаги!) богу за турско царство, па нису заслужили, да их киње. Паша, да би се уверио, пошље уходе у околне сеоске цркве да виде, да ли се попови збиља моле за турско царство. Још се уходе нису ни кренули, а сви околни попови знађаху и дан, кад ће уходе доћи у чију цркву, па тако знађаше и Добродолски поп, и када се служба поче, а поп из олтара повика, што је могао јаче и јасније: „Благословено царство“ Турци мишљаху, да се ово тиче турског царства, оду у друга села, где то исто чуше, и вративши се јаве наши, да се попови одиста моле богу за слултанову државу, те наша нареди, да се околни попови више не киње, а ови се, вели, смејаху турској најивности.

Као што видите, госпођо, човек, који је хтео да живи на миру, морао је имати у себи досетљивости и препредености.

То беше једна знаменита личност Добродолска. Друга знаменита личност је општински „ћата.“

Већ сам му се спољашњем изгледу зачудио. Видити у Добром долу човека у капуту, панталонама и чизмама, то је велико чудо. Мишљах у први мах, да је какав Пироћанин, који је послом дошао амо. Но када запитах за њега, чух, да је то општински ћата.

Саставши се једном с њиме, запитах га, одакле је. Он направи врло озбиљно лице, погледа ме преко рамена и рече поносито:

„Хе, не знаш ти, где је то; што да ти кажем! Јеси ли чуо када за Далмацију?“

„Нисам,“ одговорим ја.

„Ето видиш. То је велика земља на „адријатском океану.“ Тамо има једна велика река Крка и на њој велики град Книн. Одатле сам ја.“

Умало се грохотом не насмејах географском знању ћатином, и непрестано га запиткивах. Поље беше отворено. Приповедању никад краја. Видио је, да ме занима његово причање, а био је уверен, да стоји на таквој висини, да га ја не могу ни разумети, а још мање у чему ухватити, да говори, што није.

Чекао сам згодан тренутак, да га изненадим. Српски је рђаво говорио. Видио сам, да није прави Србин, али сам се чинио и певешт.

Поче говорити о војсци и хвалити ону војску, у којој је он служио. Запитах га, где је служио, а он ми одговори, да је био „аустро-угарски корпорал.“

„Sehr schön,“ испаде ми и пехотице, јер тек сада сам разумео ученост и држање ћатино. Почех се смејати, јер тек што сам изустрио горње речи, а ћати спаде дољња вилица, зинуо и разрогачио очи и гледа ме. Устадох и одох. Хтедох да избегнем запиткивања. Касније чух, како је распитивао за ме.

У Добром долу има још врло лепа црква, сази дана 1839. године. Лежи усред села на повишем брежуљку. Порта је ограђена живим плотом. Иконостас је сликао неки дебрелија. Имена му нисам могао дознати. На врх иконостаса је као и обично крст. С леве стране крста стоји косо на иконостасу чекић и мердевине, а с десне стране два копља, око једног је обмотана змија. До мердевина и до копља стоје аждаје. На леђих аждајама стоје петлови, а на главама иконе богородичине. На столу владицином стоје четири голуба. О полијелеју висе крушка и тичица.

Отидох једног дана у цркву на јутрење. У цркви беше само нас неколико војника. За певницом стојаше поп и певаше побожну песму, јер он мора и да служи и да пева за певницом. У једној руци држао је свећицу, а другу је турио у џеп од сукне-них белих панталона (мантије није имао) и звераше по цркви јамачно да види, да ли се присутни диве његовом појању и читању. О појању морао бих рећи, да се пева насумце, без икакве сталне мелодије. Но не треба се чудити томе, јер у оним су крајевима попови још људи, који се затекоше од Турака, а ти људи пре рукоположења нису ни видели књиге, него су платили владици извесну суму новаца и постали свентеницима.

Између Пирота и Доброг дола лежи лепо село Градашница. Кроз њу протиче Добродолска река. Куће су покривене кривим препом. Зида се нова црква у византијском стилу.

Још би, госпођо, остало да вам рекнем коју о Пироту, пре него што пођемо у Бугарску, али о томе други пут.

Ваш
И.

КЊИЖЕВНОСТ.

ОЦЕНЕ И ПРИКАЗИ.

РУЧНИ РАД У МУШКОЈ ШКОЛИ. *Сувремено педагошко истање Од Срет. М. Ариџа*. I. Београд. Штампарија напредне странке 1886. стр. 120. Цена 80 пара дин.

Прошла су времена седамдесетих година, када је српско друштво сваку новину жељно примало, и у свакој књизи тражило неку новину. Изгледа, као да је данас наступила реакција и у једном и у другом погледу. Ретко се унашају данас у наш живот новине, нове идеје, а ако се и унесу, пролазе непримећене.

Па те је судбине и ова књижица, ма да по садржини заслужује већу пажњу.

Писац је преглео том књижицом, да изнесе српском свету једно питање, које интересује и педагоге и националне економе на западу, питање о увађању ручног рада, као учевног предмета у мушке основне а и више школе.

Колико је нама познато, о сличном предмету изашао је само *Ђока Мијаговић* са једним чланком у „Раднику“ о покушајима те врсте у Америци; а од то доба цео тај покрет на западу не нађе одзива у нас.

У овој књижици је писац покушао, да изнесе историју ручног рада у мушкој школи, и колико је остварење те идеје напредовало код појединих држава.

У приступу писац наводи мишљење свију знатнијих педагога, који се листом изражавају за потребу ручног рада у школи. Но већ и сами педагози се разилазе у томе, у којем правцу и у којој цели да се предаје ручни рад, па ту различност, која влада у теорији педагошкој, видимо да је при остварењу идеје прешла и у праксу.

Према разном схватању цели ручног рада у школи развиле се и разне школе, које писац у главном дели

на три правца. Један правац, који канда данас има највише присталица, узима чисто практичну страну рада, т. ј. образовање радника и зараду, као цел; писац га назива „*економски*“; други полази са чисто педагошког становишта: правац *педагошки*; цел му је једино васпитање руке и дечије досетливости у стварању, неимајући никакве извесне цели материјалне пред очима: трећи је правац *филозофски*, којем ручни рад служи само као подлога за умно и морално усавршење.

Затим нас писац проводи кроз све европске државе и упознаје нас са стањем тога питања у њима, па нам износи правце, који овде или онде владају.

Писац је књигу написао просто, тако да ће бити разумљива и ширем кругу наших читалаца. Не сумњамо, да ће свакога, који је прочита а уме да мисли, побудити на озбиљно размишљање о тој ствари и о њеној примени у нас.

Цел, коју је писац себи оставио том књигом — да заинтересује наш свет за мисао ручног рада, постигао би сигурније, да је више обзира поклонито прикупљану статистичног материјала — о доходима тих школа.

Питање, да ли је истакнута идеја савремена по нас, нећемо да претресамо засада овде, јер држимо, да писац није изрекао у тој ствари последњу реч. Како на књизи стоји знак I., надамо се, да ће скоро за њом доћи и књига II., у којој ће писац означити своје становиште насрам појединих правца и обележити тачно правац, који треба да се примене у нашем народном животу.

Донде се уздржавамо од сваког израза а међутим најтоплије препоручујемо ову књигу нашем свету, а нарочито онима, који су позвани, да се брину о школи и напретку народном. Можда у тој идеји лежи средство за грдно преиначење нашег народног живота.

Милаш Данић.

Л И С Т А К.

ПИСМА ВУКА СТЕФ. КАРАЦИЋА ЛУКИЈАНУ МУШИЦКОМ.

ИЗНОСИ НА ЈАВНОСТ МИЛИВОЈЕ К. БРАНКОВИЋ.

XVII.

Пречесњејши Господине

мени љубезњејши и високопочитајемо!

Вала Богу кад вам је боље. Ми смо се били уплашили, да и вас С. С. не опреми за Болићем. Али

би срамота било за Вас, да се уплашите од такви мали ствари. Треба да се поносите вашом биједом.

Шта ћу прије да вам пишем? Посла имам сијасет Божји: Пишем *цугешествије првога Српског лексикографа из Русији*; Почео сам рецензирати путе-

шествије Бандиша Коменскога у Молдавију, Валахију и Србију (али ћу га да испујем горе него Видаковића!); Почео сам и *Њемачко-Српски* рјечник (зато сам купио у Русији Аделунга на руском језику) То су само књижевни послови а камо домаћи? Зато ћу вам ево накратко да одговорим на ваша писма:

1) Каталог вам немам кад преписивати, него вам га шаљем онако, као што сам га писао у Русији (млоге сам од ови књига продао Копитару, али је код њега као и код мене).

2) Ча Стеви ћу послати онај Руски словарь, него сам га дао да се лијепе веже. А вама ћу послати једно *Руско* еванђелије, него не знам, по коме ћу вам га послати. (Збиља! ви мене опоменуште на Мирабова: камо мој Мирабов и Волнеј? Пошљите ми и по каквоме нашем човеку; иначе ћу вас тужити у провинцима, да сте ми отели Мирабова и Волнеја, као у Карловцима Доситејеве басне и живот и прикљученија —).

3) На физику Стојковићеву рецензију од Волнога ја сам читао у вашој соби (ону зубату, ону!) и немојте је ви крити! Сад ми не треба ни једна; а кад ми затреба, онда ћете ми и послати овје (?).

4) Ако желите од пријатеља непријатељску рецензију на глас народољупца, а ви ми пошљите једно фрталче *лијепе, старе и чисте* (Шипатовачке или калуђерске или манастирске) шљивовице, па ћете виђети, како се рецензира. Него вам то у напредак кажем (као што и сами знате), да ја не умијем валити, него само кудити и подсмјевати се; а валу ћу оставити већим рецензентима, као што је Копитар). А и то само ћу вам рецензирати *ствар* и *језик* а у поезију нећу да се мијешам. Оћете ли? Али то фрталче тако да ми пошљете, да ја овђе не плаћам.

5) Мој је рјечник *го* и *гологуз*, нека праве сад дворјани Митрополитови ођевенији. Ја сам писао, како

Србли говоре а они нека пишу како би требало да говоре (сила ће помагача наћи). (Овђе ми паде на ум једна руска *ода Глуности*; баш ћу је дати Давидовићу нек је метне у новине, али ви по том да је преведете на Српски, према нашем народу; и по њој да начините оду *Баби Смљани*).

6) Мојој Швабици име Аница а посрбићу вам је баш за инат; а ви мене ради немојте узимати Хлоју мјесто Лизе, него гледајте, које је приличније. — *Милугин* је умрло прољетос, а за њим сестра му *Милица*.

7) С Јевтом Вретићем био сам у Лембергу, него је онђе некако Њемачко презиме!

8) *Добровски* је дошао да штампа Славенску Граматику. Биће овђе сву зиму. Еј! кад бисте и Ви могли доћи! А то би за вас нужно било, и за даље. — Доста је засад.

Мало не заборави! 1.) Да моју жену посрбим, најпужније је да зна *српски*; а то од мене не може научити, него сам смислио, да јој одоздо какову слушкињу, доведем, која никаквога другог језика не зна само (чисто) Српски. Би ли Ви мени могли наћи ту у Прњавору какву девојчицу за то. То би и за њу била срећа: научила би у Бечу Њемачки, и јело готовити и лијепо *шиги, вести* и *илести*; и да буде поштена. А посла готово нема никакова. Вода је у авлији (у свим бечким кућама), дрва у подруму, а *ћец* за сад нема. Ту би највећи посао био *опрати судове* и *помести кућу*; *кушги што, помочи готовити ручак*. Како би се могла добити таква жевојка? А ја би је послје године о моме трошку послао натраг, ако дуже не би ћела овђе сједити. Овђе се обично слушкињама плаћа по 5 ф. w. w. на мјесец. Шта велите? 2.) Јесте ли читали у *Vaterländische Blätter* Копитарову рецензију на Чапловића и шта велите о њој? Али у право!

(Нема ни потписа ни датума.)

О Л И С Т И Њ И

КЊИЖЕВНЕ НОВОСТИ.

У 141. свесци Народне библиотеке браће Јовановића наставља се други део Скупљених списа дра Јована Стејића а 142. свека доноси у преводу приповетку Каролине Свјетле под насловом „На криву путу.“

Исправци. У 42. бр. Стражилова к стр. 1472. ваља додати оно: „кад се узме на ум, да слово значи der Buchstabe, онда би се могло узети да значи и die Schrift, те по томе би наслов било добро и одговарало немачком Aufschrift, али нам није потребно поред нашега натпис. — У 43. бр. у чланку „Последњи гуслар у Срему“ каже се за Ст. Сланкамен „деспотовина Високог Стевана,“ а треба „Змај-деспота Вука.“ — У 44. бр. у Књижевне новости“ каже се „једнокрснога“ а треба „једнокрвнога.“

САДРЖАЈ: Уз шаркију. Песма. Од Д. Ј. И. — Љубичица и девојчица. Песма. Од Н. В. Ђорића. — Видиш облак... Песма. Од Б. Ђ. Нушића. — Мија Бродар. Приповетка из Баната. Написао Милутин Јакшић. (Наставак.) — Вишњичица род родила... (Шетези) Песма. Од Б. Брањчића. — Автобиографија Јована Хаџића, у књижевности названог Милоша Светића. — Мис Аделина Павлија Ирби, српска добротворка. — Писма о српско-бугарском рату. Г—ји К. Х. пише Данило Недељковић. Писмо VII. — Књижевност. Оцене и прикази Ручни рад у мушкој школи. Листак. Писма Вука Ст. Караџића Лукијану Мушицком. Износи на јавност Миливоје К. Брањковић. XVII. — Листаћи. Књижевне новости — Исправци.